

редакції: «Порушення законів та звичаїв війни чи інших збройних конфліктів», або врахувати цю обставину в тексті ст. 438 КК.

Суб'єктом злочину, що передбачений ст. 438 КК, є фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. Спеціальним суб'єктом відання наказу про вчинення, зазначених у ст. 438 КК, дій є військовий начальник або керівник організованих рухів опору, що належать до сторони, яка перебуває у стані війни чи іншому збройному конфлікті, але з урахуванням положень ст. 433 КК та ст. 434 КК.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується умисною формою вини. Вважаємо за доцільне у ст. 438 КК встановити кримінальну відповідальність за недбалість військового начальника або керівника організованого руху опору, якщо це спричинило порушення законів та звичаїв війни їх підлеглими.

Підводячи підсумок можна зазначити, що обрана для дослідження тема є актуальною і орієнтована на потреби правозастосовної діяльності, а проведене нами дослідження не ставить крапку в роботі щодо вдосконалення національного законодавства у сфері встановлення кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни.

Складність кваліфікації злочинів із застосуванням сугестивних технологій маніпулятивного впливу

Афонькіна Д.В., курсант навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Олійник О.С.*

Фундаментальні дослідження проблеми застосування гіпнозу у злочинних цілях відсутні, а науковці до цього питання найчастіше підходять опосередковано. Однак, питання кваліфікації дій особи, яка вчинила злочин під гіпнотичним впливом, залишається гострим і сьогодні.

Дослідженням гіпнозу з точки зору психології займалися З. Фрейд, Ж. Шарко, І. Бернгейм, Ж. Фаріа, Дж. Бред, А. Льєбо, А. Форель та ін. Значним внесоком у розвиток гіпнології є дослідження українських і російських учених: В. Данилевського, В. Бехтерева, І. Павлова, К. Платонова. На сучасному етапі цю проблему розробляють М. Еріксон, П. Буль, Р. Герке, Л. Шерток, В. Матвєєв, В. Гримак, В. Кандиба та ін.

У теорії та практиці гіпнозу стосовно діяльності боротьби з правопорушеннями розрізняють такі види гіпнозу: Репродукційно-активізаційний (метод гіпнорепродукції пережитих станів), пов'язаний із стимулюючим впливом на пам'ять.

З позиції нейролінгвістичного програмування гіпноз є відтворенням раніше пережитого стану. Суб'єкти просять запам'ятати у деталях ту чи

іншу ситуацію, у якій у нього швидше за все настає природний сон. Зосередження уваги на деталях цієї ситуації і викликає глибокий сон (гіпноз).

Суб'єкта примушують пережити минулу подію, але потім він повинен «відійти у бік» та спостерігати свої власні дії з боку, нібито переглянути кінострічку. Людина при цьому не відчуває та не усвідомлює, не переживає те, що насправді усвідомлювала та переживала. Такий чинник сприяє отриманню у загіпнотизованого об'єктивної та неупередженої інформації

Гіпноз, як стан людини, характеризується підвищенням чутливості до дії гіпнотизуючого фактора і зниженням чутливості до всіх інших впливів. Саме в силу природної гіпнабельності людина сприймає нові знання. Найбільш гіпнабельні ті люди, котрі найбільш готові сприймати велику кількість інформації. А ось коли людина починає сама вчити інших, вона тільки передає власний досвід і її гіпнабельність падає. Насправді, чим більший інтелектуальний потенціал, тим гіпнабельність вища. Глибина гіпнозу залежить від здатності мозку сприймати інформацію.

Гіпноз не робить з людини маріонетку і не придушують її волю. Відомий психолог В.С. Ротенберг [4, с.87] так пише про феномен гіпнотичного стану: «Пасивно оборонна поведінка, котра досягається при активізації уявного мислення під час гіпнозу, носить обмежений характер: навіть глибоко загіпнотизованого не можна заставити порушити ті норми поведінки, що літеріоризовані і стали власними мотивами» [3, с. 38]. Під час допиту неприпустимо застосовувати гіпноз або психотропні засоби. Але гіпнотичний стан може допомогти допитуваному згадати обставини чи обстановку певної події. При настанні сомнамбулічного стану сомнамбул автоматично виконує накази та завжди вірно відповідає на запитання, тому що він є інтелектуально в'ялим і не може тверезо оцінювати ситуацію, вирішуючи, чи зашкодить йому ця інформація чи ні [5, с. 131]. Інформація, що виявлена під час гіпнотичного сну, не є доказами, але вона може посприяти розкриттю злочину або допомогти слідству. Вперше дані про гіпнотизм, що мали відношення до кримінального права, опублікував Лільєнсаль [6, с.93]. Він писав, що сучасне право має достатньо точок опори для заперечення нібито існуючої небезпеки використовувати гіпноз з метою порушення закону. У практиці проводилось дуже багато експериментів над гіпнотикам як у стані гіпнозу, так і після пробудження: їх спонукували до вбивства вказаної людини (зазвичай уявною зброєю, наприклад, картонним кинджалом або незарядженого револьвера, з допомогою нібито отруєних напоїв), до здійснення крадіжки й інше. Фізіологи та юристи [7, с. 131] визнавали можливість злочинних навіювань у глибокому гіпнозі. Бьоніс [7, с.133] вказував, що гіпнотик зберігає самостійність лише остільки, оскільки це

бажано гіпнотизеру. Отже, людина, яка вчиняє злочин у гіпнотичному стані, не усвідомлює своїх дій та не може керувати і достатній мірі своєю поведінкою. Фере [7, с.135] стверджує, що гіпнотик може стати знаряддям злочину, але у визначенні знарядь та засобів вчинення злочину відсутнє, людина може виступати як співучасник (стаття 14 КК України) [10]. Твердження Фере [7, с.136] ґрунтується на тому, що людина у гіпнотичному стані не пам'ятає, не усвідомлює та не контролює своїх дій, її можна прирівняти до робота, а робот - це механізм, що виконує запрограмовані програми. Гіпнотизер, можна сказати, запрограмовує гіпнотика, але назвати людину механізмом, предметом, тобто знаряддям, є неприпустимо як з моральної, так і з етичної точки зору. Відбувається пряме порушення прав людини.

Розумово та морально здорова людина із сильним характером, твердою волею, свідомим регулюванням своїх дій не може вчинити злочинних дій у гіпнозі та постгіпнозному стані. Людям із низьким рівнем розумового розвитку, морально слабким, тим, що вже здійснювали злочин, можна навіть злочинний вплив навіть не вдаючись до гіпнозу. Тому люди, що вчинили злочинні дії і стверджують, що це було під впливом гіпнозу, відповідають так само за свої вчинки, як і свідомі правопорушники. Інформація, отримана під час гіпнозу слідчими органами, могла б бути досить корисною. З цього питання ведуться дискусії між багатьма вченими. Одна з версій неприпустимості гіпнозу. Гіпноз його можливості використання в боротьбі з правопорушеннями при допиті - небажані наслідки гіпнозу і протипоказання до його застосування. А саме:

1. Небажаним наслідком гіпнозу, на думку багатьох психотерапевтів, може бути настання душевного підкорення гіпнотизеру. Така людина не наважується на самостійний вчинок. Вона вважає, що їй потрібна порада з приводу всяких дрібниць.

2. Інший випадок - це люди, котрі мають міцну нервову систему. Вони можуть перемогти свої психічні розлади самостійно.

3. Гіпноз може призвести до відчуття втоми, занепокоєння, страху, припадку. Але ці явища завжди швидко минають.

4. Існує велика проблема при гіпнозі чоловіком-гіпнотизером: жінки після сеансу гіпнозу часто відчують до гіпнотизера прив'язаність чи симпатію. У практиці досить багато випадків, коли жінка після гіпнотичного сеансу звинувачує чоловіка -гіпнотизера в сексуальному вимаганні.

5. У процесі гіпнозу може настати несподіваний перехід гіпнозу в істеричний суперечний стан із сильним проявом афекту (коли сеанс супроводжує виникнення істеричних припадків або епілептичного приступу) [4, с. 146].

6. Протипоказано гіпнотизувати людей, які бояться гіпнозу, оскільки в таких випадках гіпноз малоефективний. У певних випадках

існують заборони гіпнозу: висока температура, різка інтоксикація, непритомність, оглушення, кома, галюцинаторні синдроми.

Для розкриття злочинів використання гіпнозу не викликає однозначного розуміння, пізнавальна цінність введення в гіпнотичний транс і нешкідливість даного методу для здоров'я приваблюють багатьох учених-криміналістів [7, 287], котрі намагаються обґрунтувати допустимість цього методу в рамках оперативно-розшукової діяльності. Надати допомогу в згадуванні забутого можна, застосувавши в непроцесуальній формі такий оперативно-розшуковий захід, як допит. У такому випадку слідчий стоїть на рівні своїх завдань і зберігає поміркованість. Він виходить із положень Конституції, за котрими ніхто не зобов'язаний свідчити проти себе і своїх близьких родичів. Процесуальний закон вказує на те, що звинувачуваний вправі, але не зобов'язаний давати свідчення [5, с. 36]. Водночас закон забороняє і карає як злочин примус до дачі показань шляхом погроз або інших незаконних дій з боку слідчого або інших осіб, що проводять дізнання. Ця ситуація ставить слідчого у складне положення і закон не дає йому інших можливостей, як звернутись до додаткових джерел інформації. У практиці досить часто такі джерела відсутні, тому трапляються випадки закриття справи за недостатністю доказів. Цей фактор звичайно веде до зменшення кількості розкритих справ, а отже, і до різкого росту рівня злочинності.

Список використаних джерел:

1. Чечель Г., Седих Л. Особенности квалификации преступлений, совершенного загипнотизированным лицом // Уголовное право. - 2009, - №3, - с.54
2. Слободяник А.П. Психотерапия. Внушение. Гипноз. - К.: Вид-во «Здоров'я», 1978. - С. 151-154.
3. Буль П.И. Основы психотерапии. - Л.: Медицина, 1974.
4. Слободяник О.П. Судова психіатрія: Навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вузів. - Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1963.
5. Ротенберг В.С. Гипноз и образное мышление // Психологический журнал. - 1985. - №2. - Т.6.
6. Ларин А.М. Криминалистика и паракриминалистика. - М: БЕК, 1996. - С. 133.
7. Слободяник А.П. Психотерапия. - К.; Вид-во «Здоров'я». 1978. - С.287.
8. Законодавство України. - Правова бібліотека України «Інфодиск», 2004.
9. Конституція України. Статті 3-4. - К.: Либідь, 1997. - С.36.
10. Тертишник В.М Кримінально-процесуальне право України. - К.: А.С.К, 2003. - С.995-999.
11. Хобалев В.Д. Применение гипноза для активизации памяти опрашиваемых лиц в деятельности зарубежной полиции / Автореф. дисс. канд. психолог, наук. - М., 1997.